

159.922.72
М 17

Д. С. Максименко

РІЗНОКОЛЬОРОВЕ ДИТИНСТВО

ігротерапія, ізотерапія,
казкотерапія,
музикотерапія

УДК 159.9
ББК 88.8
М 17

Максименко Д. С. Різнокольорове дитинство: ігротерапія, М 17 казкотерапія, ізотерапія, музикотерапія. Практична психологія. / Д. С. Максименко. – К.: Центр учбової літератури, 2020. – 192 с.

ISBN 978-611-01-1105-8

У цій книзі запропонована система корекційно-розвиваючих занять, що спрямовані на розвиток гармонійної особистості дитини. Вона доповнює загальноосвітню програму дошкільних установ і дозволяє долучити її в план роботи вихователя, музичного керівника, інструктора з фізичної культури, психолога.

Книга рекомендується як для педагогів, які працюють з дітьми так і зацікавленим батькам.

ISBN 978-611-01-1105-8

© Максименко Д. С., 2020.
© Центр учбової літератури, 2020.

Введення

Максим, уяви собі, що прийшов добрий чарівник і пофарбував усіх людей у різні кольори. Якого кольору були б жінки?

— Рожевого.

А якого кольору були б чоловіки?

— Синього.

А якого кольору були б діти?

— Ніякого. Чому?

— Тому що ми різні!

З розмови з Максимом А. (4 роки)

В останні роки в сфері освіти помітно зріс інтерес до використання дитячої творчості та ігор в корекційно-розвиваючій роботі з дошкільниками.

Актуальність такої роботи полягає в тому, що вона має універсальний характер і розрахована на будь-яку дитину, тобто ініціює резервні можливості дітей, які нормативно розвиваються, так і на дітей з особливими можливостями здоров'я.

Дошкільний вік — фундамент загального розвитку особистості, тут стартують ті якості, які розгортатимуться протягом усього життя. Отже, одним з найважливіших напрямків дошкільного виховання є розвиток інтегративних якостей дитини, які вона може і повинна набути в цей період.

У процесі освоєння програми дошкільної освіти дитина може набути наступні якості:

✓ фізично розвинена, яка опанувала основні культурно-гігієнічні навички. У дитини сформовані основні фізичні якості і потреба в руховій активності. Самостійно виконує доступні віку гігієнічні процедури, дотримує елементарних правил здорового способу життя;

✓ допитлива, активна. Цікавиться новим, невідомим у навколишньому світі (світі предметів і речей, світі відносин і сво-

ему внутрішньому світі). Задає питання дорослому, любить експериментувати. Здатна самостійно діяти (у повсякденному житті, у різних видах дитячої діяльності). У випадках ускладнень звертається за допомогою до дорослого. Приймає живу, зацікавлену участь в освітньому процесі;

✓ емоційно чуйна. Відгукується на емоції близьких людей і друзів. Співпереживає персонажам казок, історій, розповідей. Емоційно реагує на твори образотворчого мистецтва, музичні і художні твори, світ природи;

✓ опанувала засоби спілкування і способи взаємодії з дорослими й однолітками. Дитина адекватно використовує вербальні і невербальні засоби спілкування, володіє діалогічною мовою і конструктивними способами взаємодії з дітьми і дорослими (домовляється, обмінюється предметами, розподіляє дії при співробітництві). Здатна змінювати стиль спілкування з дорослим або однолітком у залежності від ситуації;

✓ здатна управляти своєю поведінкою і планувати свої дії на основі первинних ціннісних представлень, дотримується елементарних загальноприйнятих норми і правил поведінки. Поведінка дитини переважно визначається не одномоментними бажаннями і потребами, а вимогами з боку дорослих і первинних ціннісних представлень про те, «що таке добре і що таке погано». Дитина здатна планувати свої дії, спрямовані на досягнення конкретної мети. Дотримує правил поведінки на вулиці (дорожні правила), у громадських місцях (транспорті, магазині, поліклініці, театрі й ін.);

✓ здатна вирішувати інтелектуальні й особистісні задачі (проблеми) адекватні віку. Дитина може застосовувати самостійно засвоєні знання і способи діяльності для вирішення нових задач (проблем), поставлених як дорослим, так і нею самою; у залежності від ситуації може перетворювати способи вирі-

шення задач (проблем). Дитина здатна запропонувати власний задум і втілити його в малюнку, будівлі, розповіді тощо;

✓ має первинні уявлення про себе, родину, суспільство, державу, світ і природу. Дитина має уявлення про себе, власну приналежність і приналежність інших людей до визначеної статі; про склад родини, родинних відносин і взаємозв'язках, розподіл сімейних обов'язків, сімейні традиції; про суспільство, його культурні цінності; про державу і приналежність до неї; про світ;

✓ опанувала універсальні передумови навчальної діяльності — уміннями працювати за правилом і за зразком, слухати дорослого і виконувати його інструкції;

✓ опанувала необхідні уміння і навички. У дитини сформовані уміння і навички, необхідні для здійснення різних видів дитячої діяльності.

Запропонована нами система корекційно-розвиваючих занять спрямована на розвиток гармонічної особистості дитини. Вона доповнює загальноосвітню програму дошкільних установ і дозволяє приєднати її в план роботи вихователя, музичного керівника, інструктора по фізичній культурі, психолога.

Психолог через ігротерапію, вихователь через казкотерапію, педагог через ізотерапію, музичний керівник через музикотерапію створюють ті умови, в яких дитина розвивається, виражає себе, пізнає й удосконалює.

КАЗКОТЕРАПІЯ

Введення в казкотерапію

У дошкільному віці почуття відіграють велику роль у житті дитини, допомагаючи пізнавати навколишній світ.

У наше прагматичний час саме казка набула особливого значення у вихованні та розвитку почуттів дитини, справляючи на неї благотворну психологічна дія. Дитина може відчувати сильні емоції, співпереживаючи казковим героям або ідентифікуючи себе з ними.

Що таке казкотерапія?

Казкотерапія стародавній метод практичної психології у людській цивілізації й один з наймолодших методів у сучасній науковій практиці.

Провідний спеціаліст у цій області Т.Д. Зінкевич-Євстігнеєва пише: «Основна відмінність казкотерапії від інших методів полягає в тому, що психологічний вплив відбувається на ціннісному рівні. Казки попереджають про наслідки руйнівних вчинків, але не нав'язують життєвих програм.

Тому перший принцип казкотерапії — донести до свідомості дитини, підлітка, дорослого інформацію про базові життєві цінності. Другий принцип — принцип нагромадження, відновлення, пізнання Життєвої Сили. Третій принцип — принцип багатогранності, зміна ставлення людини до ситуації відбувається за рахунок розгляду найбільшого спектра її граней. Четвертий принцип — зв'язок між реальністю, баланс між реальністю соціальною і психічною».

Головна мета казкотерапії — максимально сприяти особистісному розвитку дітей і їх соціальній адаптації. Зокрема, за допомогою казкотерапії можна працювати з проблемами агресії, невпевненості в собі, тривожності і страхів, сором'язливості, брехливості, а також з різного роду психосоматичними захворюваннями.

Чому казка ефективна при роботі з дітьми?

Дитина і Казка завжди разом. Казка дозволяє їй вільно мріяти і фантазувати, розсовувати рамки звичайного життя, зіштовхуватися зі складними явищами і почуттями дорослого світу.

Світ дорослих передбачуваний, систематизований і визначений, а світ дітей, навпаки, не має чітких меж. Завдяки казці дитина пізнає світ і розвивається як особистість. Причому всю інформацію дитина отримує недирективним шляхом, без складних моралей, а цей шлях, як підтверджують численні психологічні і психотерапевтичні дослідження, найефективніший.

У маленької дитини сильно розвинений механізм ідентифікації, тобто процес емоційного об'єднання себе з іншою людиною, персонажем і присвоєння його норм, цінностей, зразків як своїх. Це дозволяє дитині засвоювати правильні моральні норми і цінності, розрізняти добро і зло.

Програвання казок розширює діапазон адаптивних рис особистості, дозволяє зм'якшити поведінковий негативізм, сприяє розвитку образного мислення, а також умінню діяти в критичних ситуаціях

Казкотерапія — природний спосіб соціалізації дітей, навчання розпізнавати небезпеки і справлятися з ними. Через казку відбувається передача культурного і художнього — образної спадщини людства.

Психологи, які застосовують казки і метафори у своїй роботі, відзначають, що навіть ті діти, котрі спочатку не включаються в гру, не приймають казку, усе одно відчують на собі її сприятливий вплив на підсвідомому рівні. Та ж сама казка по-різному впливає на кожну дитину, кожна знаходить у ній щось своє, необхідне їй в даний момент, співзвучне її проблемам.

Основні задачі казкотерапії, сформульовані сучасними психологами:

- розширення рольового діапазону особистості дитини, яка формується;
- стабілізація психічних процесів, розвиток емоційної сфери;
- відпрацювання механізмів саморегуляції і самоконтролю, розвиток гнучкості і довільності поведінки;
- усунення страхів, тривожності, непевності в собі, надмірних сумнівів у правильності своїх дій;
- набуття алгоритмів конструктивного вирішення конфліктів і навчання способам адекватного емоційного реагування у конфлікті;
- підвищення самооцінки дитини, знаходження віри в себе;
- засвоєння загальноприйнятих норм спілкування з іншими людьми;
- розвиток фантазії й уяви, образного мислення;
- корекція стресових станів (розлучення батьків, втрати тощо);
- психологічна допомога дітям з особливостями розвитку.

Організація казкотерапевтичного процесу

Цикл казкотерапії представлений 10 заняттями, які рекомендується проводити протягом двох-трьох місяців. Метафоричний матеріал казки має поступово впливати на поведінку дитини, стимулювати її розумові здібності й активувати творчий потенціал.

Заняття можуть відбуватися індивідуально й у міні-групах (4-6 чоловік) як з використанням реквізиту (ляльки, фарби й олівці, музичні інструменти або магнітофон, костюми тощо), так і без нього. Заняття розраховані для дітей які нормативно розвиваються, так і можуть бути адаптовані для дітей із проблемами розвитку шляхом скорочення списку вправ і спрощення завдань.

Для дітей надмірно агресивних, егоцентричних, що пережили сильний стрес, показані спочатку індивідуальна робота і лише потім, коли велика частина проблем вирішена, можна включати їх у групову роботу. Навпаки, для дітей замкнених, нетовариських, пасивних, тривожних, які не володіють елементарними навичками спілкування, для дітей з порушенням поведінки, із заниженою самооцінкою, які страждають страхами, проведення групової роботи дає гарні результати.

Постійно використовувані в казках етюди на вираження і прояв різних емоцій дають дітям можливість поліпшити й активізувати виразні засоби спілкування: пластику, міміку і мову.

Заняття побудовані таким чином, що один вид діяльності змінюється іншим. Це дозволяє зробити заняття більш динамічним, насиченим і менш стомлюючим завдяки частим переключенням з одного виду діяльності на іншій.

Рекомендована тривалість заняття — 30-45 хвилин.